

מבט על, גיליון 642, 14 בדצמבר 2014

הבעיה שהיא גם פתרון: הפחדים הלבנוניים בשירות חזבאללה

עומר עינב

בחודשים האחרונים ניכרו אותות לשיקום הלגיטימציה של חזבאללה בזירה הפוליטית והאזרחית בלבנון. לסוגיה זו היה הד בשיח הציבורי במדינה. בהתחשב במצב העדין בלבנון בכל הנוגע לחתכים עדתיים ומגזריים, כל תנודה בהלך הרוח הציבורי עשויה לנווט את המדינה בכלל לכיוון חדש, ואת חזבאללה בפרט – לשינוי במדיניותו ביחס למגוון נושאים, ובכללם ישראל. במאמר זה תנותח התהוותה של מציאות זו, תוך ניסיון להעריך את משמעויותיה ואת העתיד לבוא.

השמועות על מעורבות חזבאללה בלחימה בסוריה לצד משטר בשאר אל-אסד החלו לקראת סוף שנת 2011, אך נענו בהכחשה מוחלטת מצד הארגון. בפועל, ככל הנראה, כבר אז היו אנשיו מעורבים לפחות בייעוץ ובסיוע לכוחות המשטר, וייתכן שגם בלחימה. במהלך 2013 יצאה פעילות חזבאללה בסוריה לאור, עם הודאתו של מנהיג הארגון, חסן נסראללה, כי אנשיו משתתפים בלחימה. באותה העת נתפס חזבאללה בעיני רבים בלבנון כמחרחר מלחמה וכממייט אסון על המדינה, שבגינם ספג קיתונות של ביקורת ממתנגדיו בלבנון. אם לא די בכך, לאחר הפיגוע שאירע ביולי 2012 בבורגאס, בולגריה, נגד אזרחים ישראלים, הכריז האיחוד האירופי על זרועו הצבאית של חזבאללה כארגון טרור. במקביל, הטריבונל הבינלאומי המיוחד ללבנון דן ברצח ראש הממשלה לשעבר רפיק אל-חרירי, שחזבאללה הוא החשוד העיקרי בביצועו. נדמה היה, כי היוקרה לה זכה חזבאללה בעשור הקודם, בעיקר בגין התמודדותו מול צה"ל במלחמה שהתחוללה בינו לבין ישראל בקיץ 2006, התפוגגה והומרה בכרסום בלגיטימציה של הארגון בלבנון וגם מחוצה לה. הטיעון הביקורתי העיקרי שהועלה היה, שפעילותו תגרום לגלישת מלחמת האזרחים הסורית לשטחה של לבנון.

ואולם, במהלך הלחימה בסוריה החל חזבאללה לקצור הצלחות בשדות הקרב. במאי-יוני 2013, כחודש לאחר שנסראללה הודה לראשונה בפומבי, כי לוחמיו פועלים בסוריה, זכה חזבאללה, יחד עם כוחות אסד, בניצחון בקרב מול המורדים בעיירה אל-קציר שבמחוז חומס – מקום בעל חשיבות אסטרטגית. ניצחון זה חיזק את הציר האיראני-סורי, הלוחם לשימור המשטר במדינה ואשר במקרים רבים בחודשים שקדמו לקרב כוחותיו ניגפו מפני המורדים. כן נטל חזבאללה חלק בלחימה המתנהלת בהרי קלמון, בדמשק ובחזיתות נוספות, תוך צבירת הצלחות רבות שהעניקו לו יוקרה וניסיון צבאי. הצלחות מבצעיות אלה, שהארגון ממשיך וצובר מאז, מעניקות לו גם הישג סמלי של זקיפות קומה שיעית על אדמתה של סוריה.

למרות הרווחים הארגוניים והצבאיים, שחזבאללה גרף במהלך הלחימה בסוריה, קשה היה להנהיג הארגון לשכנע את הציבור בלבנון שפעילותו זו נחוצה לביטחון המדינה. ואולם, עזרה בלתי-צפויה הגיעה בדמות האסלאם הסוני הסלפי. בהשפעה ישירה מסוריה, אשר בה החל המרד האזרחי לעטות גוונים סלפים-ג'יהאדיים ולהתפצל מהזרם המתון יותר, כך גם בלבנון הופיעו תומכים רבים של ארגוני הטרור הסונים, הפועלים בסוריה. התופעה בלטה בעיקר במחנות הפליטים בצפון ובדרום המדינה ובעיר רווית המתחים ובעלת ההיסטוריה האלימה טריפולי. על רקע זה נרשמה בלבנון סדרה של אירועים ביטחוניים חמורים, ביניהם פיגועים של מכוניות תופת שגרמו חששות כבדים בבירות. התופעה הקצינה עם נסיקתה של 'המדינה האסלאמית' על אדמת עיראק וסוריה בקיץ 2014, עת קנתה לה האידיאולוגיה הג'יהאדיסטית הקיצונית, החרותה על דגלה, אוהדים רבים בקרב האוכלוסייה הסונית בלבנון. זאת, במקביל לאהדה גוברת לארגון ג'יהאד אל-נוסרה' - שלוחת אל-קאעדה בסוריה.

חטיפת אנשי כוחות הביטחון הלבנוניים בעירת הגבול ערסאל באוגוסט 2014, פרשה שטרם הסתיימה, לצד עימותים שפרצו בטריפולי באוקטובר, המחישו בבירור את האתגר העומד בפני לבנון. הגבול עם סוריה הפך למרחב פרוץ ונעדר משילות, האסלאם הסלפי הרים ראשו ומאיים לחתור תחת הסדר המדינתי. כל זאת, כשהמערכת הפוליטית משותקת בהיעדר נשיא ועם פרלמנט שתמה כהונתו. הוואקום השלטוני מתאים לחזבאללה ככפפה ליד. אמנם, הצבא מנסה להצטייר כמגן לבנון וכגורם מאחד, אך אין ולא הייתה לו מעולם יכולת להתייצב נגד מסכת איומים מורכבת, בוודאי בסדר גודל כזה. מנגד, אל מול האיום החיצוני מתייצב חזבאללה, שלמעשה היווה חלק מיצירת הבעיה, אך הפך לאמצעי האפקטיבי ביותר להתמודדות עמה.

חזבאללה משמש כמתווך במגעים עם 'המדינה האסלאמית' ו'גיבה אל-נוסרה' לשחרור החטופים, וכן סייע בהשבת השקט – זמנית לפחות – לטריפולי. לא מעט לבנונים נושאים אליו עיניים בייאוש ומייחלים, כי יחלץ את המדינה מהסכנות המאיימות להחריף את אי-היציבות הקיימת בה ממילא.

על רקע זה חזבאללה מפגין ביטחון גובר, ואף משדר זאת בגלוי. עוד מתחילת המעורבות במלחמת האזרחים בסוריה טענו דובריו, כי זו חובתו של הארגון כמגן המדינה מפני איומים חיצוניים, אך לאחרונה קיבלו הטיעונים ברוח זו משנה תוקף כמענה מוחץ לביקורת. הארגון ממשיך להצדיק את הלחימה בסוריה ובמקביל אינו זונח את ייעודו המקורי – מגן לבנון ומוביל ההתנגדות (אל-מוקאוומה). נסראללה, בנאום שנשא לרגל יום העשורא', שנערך בבירות בראשית נובמבר 2014, הדגיש את חשיבותה של הלחימה בסוריה וההגנה מפני 'התכפירים' (בראיתו – ארגוני האסלאם הסלפי ובראשם 'המדינה האסלאמית').

בד בבד, על רקע ההסלמה שהתרחשה בקיץ האחרון בין ישראל לחמאס וההחרפה במתח בין יהודים לפלסטינים בירושלים, פרש נסראללה את משנתו המסורתית בנוגע לעימות צפוי עם ישראל. המסר הברור שהועבר הוא, שחזבאללה מהווה חלק מההגנה הלאומית, לצד כוחות הביטחון הלבנוניים. לדברי בכיר הארגון נביל קאווק: "הודות לנוסחה המקיפה של צבא עם והתנגדות, לבנון הפכה למדינה הכי חסינה באזור מפני שני האיומים, 'התכפירי' והישראלי". מלבד ההצהרות, חל גם שינוי מסוים בגישה המעשית. באוקטובר 2014 ביצע חזבאללה פעילות נגד כוחות צה"ל בחוות שבעא (הר דב) – פעילות נדירה מאז מלחמת קיץ 2006. צעד זה אינו מעיד על הסלמה מכוונת, אם כי מדובר בהצהרת כוונות גלויה מצד הארגון על אודות יכולותיו ותקפותן. ייתכן שהתקיפה נגד מצבורי נשק בדמשק, שאירעה בבתחילת דצמבר 2014 ויוחסה לישראל, תוסיף נדבך למערכת השיקולים שידרבנו את חזבאללה לחולל הסלמה בגבול עם ישראל. לסיכום, חשוב להבין שחזבאללה אינו אלא תמונת ראי לתהליכים שמתרחשים במזרח התיכון. בסוריה וגם בעיראק, המשטר העלווי והשיעי, הם שסומנו בראשית העימותים שפרצו במדינות אלה כמחוללי הבעיה וכמי שיש לנטרל אותם על מנת להשיב את השקט. ואולם, משעלה איום חמור יותר, משטרים אלה אינם עוד שק החבטות של האוכלוסייה ואף לא של מדינות המערב, אלא שותפים אפשריים – גם אם לא בפומבי – למיגור האיום.

המצב בלבנון נבדל בכמה מובנים מהמתרחש במדינות שכנות לה, ועל כן יש לציין שלא ניתן כעת לקבוע שאכן עלה בידי חזבאללה לגייס תמיכה נרחבת בקרב הציבור והמערכת הפוליטית בלבנון. הרבה צריך עוד לקרות, כדי שהארגון יוכל להציג את תמונת הניצחון המיוחלת. לפי שעה, יוכל להסתפק בכך שעל רקע הסכנות המידיות, הנשקפות ללבנון, הוא מצטייר בעיני חלקים נרחבים מאוכלוסיית המדינה כגורם היציב ביותר להישען עליו. קשה להעריך האם ביכולתו לדלג עוד צעד לעבר הקונצנזוס הלאומי. אינדיקציה לכך תהיה התפקיד שימלא בניסיון לסיים את המשבר הנשיאותי בלבנון.

חזבאללה עתיד לקיים בימים הקרובים מגעים עם המפלגה היריבה, 'אל-מסתקבל' בהנהגת סעד אל-חריירי, במטרה ליישב את המשבר ולבחור נשיא מוסכם. אם ייבחר מועמדו של חזבאללה, הגנרל לשעבר מישל עוון, תהיה זו דריסת רגל של הארגון בלב ליבו של הקונצנזוס הלאומי והיא שתקבע את חזרתו למעמד של המגן הבלתי-רשמי של לבנון. אם כך יקרה, יתרחב חופש הפעולה של חזבאללה, בין היתר בגבול עם ישראל וברמת הגולן. אז גם תידרש ישראל לבחון מחדש את שיקוליו של הארגון, את נכונותו להתעמת צבאית בעתיד הקרוב, ואת שעליה לעשות על מנת למנוע הסלמה.